

4. З цих позицій у новому світлі вбачаються положення теорії формування предметно-просторових комплексів: закони композиції і гармонізації, положення про тектоніку і масштабність середовищних форм та об'єктів, ергономіка в середовищному проектуванні тощо. Вони тепер є частиною системи засобів, які генерують та корегують виразність форм складників середовища. Причому сьогодні до цих теоретичних категорій і засобів входять такі, сутність яких знаходиться за межами зорового сприйняття середовищних параметрів: емоційна орієнтація середовищних процесів, їх “сценографічні” можливості тощо, оскільки без їх урахування свідоме проектування зваженого архітектурного середовища практично нездійсненне.

1. Шимко В.Т. *Архитектурно-дизайнерское проектирование городской среды: учебник* / В.Т. Шимко. – М.: “Архитектура-С”, 2006. – С.350–360. 2. Груза И. *Теория города*. – М.: Стройиздат, 1972. – 247 с. 3. Шимко В.Т. *Архитектурно-дизайнерское проектирование* – 384 с. 4. Григорьев В.А., Огородников И.А. *Экологизация городов в мире, России, Сибири. Аналит. обзор* / ГПНТБ СО РАН. – Новосибирск, 2001. – (Сер. Экология. Вып. 63). 5. Шимко В.Т. *Архитектурно-дизайнерское проектирование* – С. 350. 6. *Москва в XXIII веке* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fototelegraf.ru>. 7. Шимко В.Т. *Архитектурно-дизайнерское проектирование* – С. 355. 8. *Living City* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archigram.net/projects_pages. 9. *Там само*. 10. *Tower of Winds in Yokohama* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.toyo-ito.co.jp/WWW/Project_Descript/1980-/1980-p_08. 11. *Shonandai Cultural Center* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sky.sannet.ne.jp>. 12. *Tower of Winds* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archdaily.com>; Itsuko Hasegawa: *Selected and Current Works* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://books.google.com.ua>. 13. Шимко В.Т. *Архитектурно-дизайнерское проектирование* – С. 357. 14. *Воспоминания о будущем* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://designkino.ru/kinozal>. 15. Шимко В.Т. *Архитектурно-дизайнерское проектирование ...* – С. 365. 16. *Там само*. – С. 358.

УДК 712:57.01

І.В. Коротун

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
кафедра архітектури

ОСНОВИ ГАРМОНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

© Коротун І.В., 2014

Наведено основні принципи комплексного підходу до формування гармонійного архітектурного середовища.

Ключові слова: архітектурне середовище, гармонізація, сприйняття, комплексний підхід.

In the article the basic principles of the architectural environment organization in an integrated manner are presented.

Key words: architectural environment, an integrated approach, perception.

Постановка проблеми

Цитата: “Архітекторам потрібно повернутись з рівня політичних та утопічних ідей на рівень людини. Поспілкуватися з біологами, медиками, соціологами”, – Штефен Береш. Порушення гармонії людини з навколишнім урбанізованим середовищем – актуальна проблема сучасного

міста. Гуманістичні складові середовища, його об'ємно-просторова виразність і гармонійність, розглядаються як другорядні аспекти професійної діяльності. Як головний параметр оптимізації фігурує не людина, а машина: ширина вулиць визначається розрахунковим потоком транспорту, висота прорізів – габаритами пожежних машин тощо.

У середовищі історичної забудови відбувається стійкий катаморфоз константних і похідних елементів. Приваблива сторона історичної забудови – концентрація громадських функцій і оптимальна пішохідна доступність – тут перетворюються на проблему забезпечення повноцінного транспортного обслуговування. Фактором *дисгармонізації* історичного ядра є *несумісність планувальної структури з потребою в транспортному забезпеченні*, у чому полягає *діалектичне протиріччя* розвитку міського середовища загалом. Ця проблема є найбільш істотною, особливо для міст, що належать до категорії *великих, великих і середніх* (класифікація ДБН 360-92**), де розвиток підземного транспорту визнано нерентабельним.

Гармонізація міського середовища передбачає наявність високого естетичного рівня його компонентів (також їх гармонійне сполучення) у поєднанні з його функціональністю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Професіональні архітектори цінують наукові праці, спрямовані на вдосконалення методологій проектування. Тематиці цієї публікації відповідають дослідження іноземних і вітчизняних архітекторів, які тісно поєднали наукову і практичну діяльність. Наприклад, Кевін Лінч в книзі “Образ міста” [1] розглядає особливості зорового сприйняття міського середовища. Своєрідний архітектурний бестселер книга Ернста Нойферта “Будівельне проектування” [2]. Наукова праця витримала 4 перевидання російською мовою, займає почесне місце на столі кожного європейського архітектора. Для тематики цієї публікації особливе значення має розділ “Зорове сприйняття”, у якому у концентрованому вигляді викладено практичні рекомендації з розрахунку габаритів зовнішньої реклами, деталей споруд із врахуванням умов та властивостей сприйняття. К.В. Александер збагатив архітектурну теорію працями, що присвячені вдосконаленню архітектурного середовища, його *Pattern Language* по-справжньому оцінили програмісти архітектурного проектування, практичні рекомендації використовують геймдизайнери та професійні дизайнери середовища. Важливу роль у формуванні теоретичної платформи сучасної архітектурної школи дизайну архітектурного середовища відіграють наукові праці вітчизняних науковців провідних вітчизняних кафедр дизайну архітектурного середовища (ДАС) Інституту архітектури Національного університету “Львівська політехніка”, яка у цьому році відзначає 10-річний ювілей, а також КНУБА, ДонНАБА, ПДАБА, ОДАБА, ХНТУБА, ПолтНТУ [3].

Виклад основного матеріалу

Функціональність, пішохідна та транспортна доступність та естетична виразність – головні чинники гармонійного архітектурного середовища. Відповідно до викладеного, шляхи гармонізації міської забудови поділяються за трьома основними принципами:

1. *Естетизація*. У цьому напрямі виділяють 3 головні складові: естетика архітектурних об'єктів; елементів благоустрою, міського дизайну і реклами; садово-паркова архітектура і ландшафтний дизайн.

2. *Інженерія*. Забезпечення всіх систем життєдіяльності, інженерних і транспортних комунікацій (із забезпеченням безперешкодної пішохідної і транспортної доступності, рис. 3.1 б, збереження транспортних засобів) на рівні останніх досягнень технічного прогресу.

3. *Функціоналізм*. Оптиміальне співвідношення і здійснення основних функцій міського життя. При цьому необхідно мати на увазі, що забезпечення потреби в духовній, культурній, спортивній сферах життєдіяльності (будівництво храмів та об'єктів культури та спорту) є його важливою складовою. Необхідно наблизити сфери обслуговування до споживача, створити громадські центри з максимальною функціональною концентрацією у сполученні з житловою забудовою. Необхідно збалансувати динаміку розвитку транспорту і динаміку розвитку міської

забудови. Випереджувальними темпами необхідно впроваджувати сегрегацію потоків руху, влаштовувати підземні транспортні шляхи та підприємства з обслуговування транспорту. Простори міських вулиць необхідно зробити переважно пішохідними. Сегрегація потоків руху – нова актуальна задача.

*Динамічний фасад. Офісний центр компанії Юнілевер у Гамбурзі у процесі будівництва. Бюро Behnisch Architekten. Архітектори Штефан Беніш (Stefan Behnisch) і батько – проф. Гюнтер Беніш (з офісами у Лос-Анджелесі, Бостоні, Штутгарті та Мюнхені), 2012 рік.
Фото на сайті <http://www.ecorussia.info/ru/projects/shtab-kvartira-kompanii-yunelever-unilever-gamburg->*

Проведені дослідження дозволили сформулювати **основні принципи гармонізації середовища:**

- **здатність створити образ міста** з проробленням на всіх рівнях архітектурно-композиційного сприйняття²; мати чіткі границі, шляхи, райони, вузлові крапки й орієнтири (за К. Лінчем [72]);
- **компактність** – “вузли” повинні з’єднуватися пішохідними маршрутами і розташовуватися в межах 10-хвилинної досяжності пішки (К. Александер), транспортна доступність “ізохрони О. Гутнова” у межах 15-хвилинної досяжності;
- **масштабність** – розміри об’єктів міської забудови повинні бути узгоджені з людським масштабом і між собою – об’єкти повинні створювати цілісну картину сприйняття;
- **безпека** – сегрегація (розподіл) транспортних і пішохідних потоків, мінімізація забруднення навколишнього середовища тощо;
- **комфортність** – планувально-функціональна досконалість та модернізоване інженерне забезпечення об’єктів на рівні найсучасніших вимог.

Сьогодні питання гармонізації стають усе актуальнішими: сучасна людина потребує емоційно сприятливого середовища. Створення його можливе за умови повернення міській забудові її індивідуальності, “персоніфікації” об’єктів архітектури, створення гармонійного міського середовища з

урахуванням повноцінного функціонування систем життєдіяльності міста та виразної об'ємно-просторової організації та ансамблевої цілісності міської забудови. Урбаністичний розвиток ототожнюється з підвищенням щільності (поверховості) забудови, прогресивними методами організації транспортного руху, застосуванням прогресивних інженерних рішень та технологій в будівництві та інфраструктурах. Процес урбаністичного розвитку безпосередньо пов'язаний з рівнем функціональної активності: території концентрації функціональної активності розвиваються швидкими темпами і відрізняються високим ступенем освоєння простору. Центрами багатьох європейських міст є історичні архітектурні ансамблі: цитаделі, фортеці, дитинці, кремлі. До архітектурних містобудівних ансамблів належать також ділянки історичних міст зі спорідненою структурою, яка протягом часу набула якостей ансамблевої. Архітектурно-планувальні принципи, за якими формуються значні архітектурні ансамблі міст, значно впливають на розвиток архітектури.

Основою *структурно-планувальної* організації міської структури є система транспортних комунікацій. *Просторова організація* структури архітектурного середовища передбачає наявність більшого складу обов'язкових характеристик: шляхи, межі, райони і орієнтири [1], за допомогою яких відбувається просторове формоутворення. Складність архітектурної форми, художня виразність образу не повинні розчиняти логічності структурної побудови. Художня різноманітність не тотожна композиційному хаосу. Структурна побудова та художня форма повинні бути основані за об'єднувальних принципах, що мають здатність долати протиріччя факторів, які впливають на утворення архітектурного образу, забезпечити цілісність та просторову виразність архітектури. При цьому вузлові об'єкти планувальної структури використовуються як композиційні акценти для створення *об'ємно-просторової виразності забудови*. За достатньої висоти (відносно контекстної забудови), або сприятливих умов природного рельєфу вузлові об'єкти можуть набувати якостей візуальних орієнтирів, а раціонально організована множина розміщення висотних вузлових об'єктів створює загальну просторову композицію міста. Крім емоційно-естетичних чинників сприйняття виразної об'ємно-просторової композиції важливим ефектом є утворення системи візуально-просторового орієнтування у середовищі міської забудови. Активними елементами утворення об'ємно – просторових композицій стає прилегла забудова, ділянки зелених насаджень. Співвідношення висот об'єктів та відстаней між ними – просторові інтервали – також є важливими чинниками утворення та сприйняття просторових композицій.

Принципи формування простору у міському середовищі основані на закономірностях, пов'язаних із суб'єктивними особливостями чуттєвого сприйняття людини, зокрема з феноменом сприйняття висоти як найефективнішого носія візуальної інформації. В архітектурній композиції, відповідно до світосприйняття людини, вертикаль передає відчуття прагнення догори, волі, підйому, підсвідомо пов'язаного з гравітаційною орієнтацією (людина, що стоїть; схід сонця). Вертикальна лінія відповідає максимальній інформативності, а горизонтальна лінія пов'язана з відчуттям статичності, спокою, відповідає мінімальній інформативності.

У результаті отриманої візуальної інформації формується **перцептивний** образ – уявлення. Образ об'єкта, що виникає в уяві, є результатом перцептивної діяльності активного відтворення змісту об'єкта [4]. Окремі компоненти інтегруються в єдине ціле за багаторівневого сприйняття людиною штучного середовища. Засоби формування простору та створення відповідних умов сприйняття – обов'язкові складові структурної організації архітектурних композицій у міському середовищі, які, своєю чергою, формують саме середовище.

1. *Формування перспективних ракурсів*. Враховує прагнення людини рухатись в напрямку висотної домінанти. Створює бажані напрямки руху, наприклад, до культової споруди. Хрестоматійний приклад – вулиця до палацу Уффіці у Флоренції: вулиця з перспективним сприйняттям замкненого простору утворюється за допомогою розміщення висотної домінанти на осі планувальної вулиці. Допоміжним засобом збагачення перспективних ракурсів та покращення орієнтації руху є створення системи субдомінантних орієнтирів за допомогою композиційних акцентів наріжних кутових споруд. Людина одночасно бачить напрямок та вираховує відстані до об'єктів. Кутові будинки одночасно фіксують у площині геометричну форму каркаса – “вузли

каркаса”, а також за допомогою об’ємних архітектурних елементів щипці, вежі, еркери), створюють систему візуальних орієнтирів у просторі.

2. *Концентрація погляду* за допомогою умовних візуальних осей. Використовується для посилення виразності перспективного ракурсу вулиці, або, при формуванні центричних просторових композицій площ, для виділення центру композиції.

3. *Ділянки замкненого простору*. Заснований на підсвідомому сприйнятті замкненого простору як захисту, безпечного середовища. Утворюється за допомогою взаємно перпендикулярного, в окремих випадках – під прямим кутом – розміщення планувальних осей та площин фасадів. Застосовується для формування просторів площ, обмежування вулиць.

4. *Перцептивна перспектива*. Поняття “перцептивна перспектива” ґрунтується на доведеному науковому факті феномену сприйняття людиною простору: близький простір – за одними законами, більш віддалений – за іншими. Математичний аналіз показує, що у зоровій свідомості близькі предмети сприймаються в “зворотній перспективі” із зазначеним природним відхиленням [5]. На рівні перцептивного сприйняття людина, що розглядає предмет, поданий у зворотній перспективі, психологічно наближає його, підсвідомо збільшує його у своїй уяві. Прийом застосовується з візантійських часів: в іконопису; при моделюванні міського простору. Приклад – площа перед храмом у місті Ассосі (Мала Азія, біля протоки Дарданелли, теперішня територія Туреччини): площа перед храмом має форму подовженої трапеції, розширеної у бік храму, завдяки чому площа зорovo зменшується, а невеликий за масою храм видається набагато значнішим [6]. Обернену перспективу використано для організації площ Капітолія (1538 р.) і Святого Петра перед Собором Святого Петра в Римі. Утворюється за допомогою планувальних засобів: простір перед спорудою у вигляді трапеції широкою стороною прилягає до споруди, яка повинна видаватись більшою.

5. *Злам планувальної осі вулиці*. Застосовується для створення візуальних ракурсів (спрямування погляду на певній споруді) та оптичного зменшення довжини вулиці. Чинник створення психологічного ефекту скорочення довжини шляху. Досягається зломом планувальної осі вулиці від 5° до 25° на проміжках від 200 до 500 метрів, що становить, за Кристофером Александером [7], межу універсальної відстані між вузлами активності міських структур. Як правило, злами осі вулиці існують на перехрестях вулиць.

6. *Тектонічне тяжіння архітектурних об’ємів*. Заснований на підсвідомому сприйнятті тяжіння, підлеглості меншого за масою об’єму більшому [8]. Застосовується для підкреслення ролі певного об’єкта в контексті існуючої забудови. Досягається пропорціонуванням: збільшенням пропорцій площин (об’ємів) у необхідному напрямку.

7. *Прийоми оптичної зміни масштабів споруд та їх елементів*. Використовується для підкреслення великого (малого) масштабу споруди або її деталі. Збільшення масштабу створює враження величності споруди, ансамблю, в окремих випадках надлюдського масштабу – пригнічення. Досягається за допомогою збільшення загальних габаритів споруди або її окремих елементів.

8. *Феномен кольору*. Кольорова насиченість. Заснований на впливі кольору на психосоматичний стан. Застосовується для психологічного забарвлення середовища: врівноваження, протиставлення об’ємів споруд або їх частин чи для створення відповідного враження. Виділяються 7 груп кольорів [9], які: стимулюють, дезінтегрують, приглушують, врівноважують, драгують, стабілізують, пригнічують. Кольорова насиченість застосовується для оптичного збільшення (зменшення). При вирішенні проблем кольорового оздоблення фасадів необхідно враховувати суму факторів: умови природного освітлення об’єкта (орієнтація), контекст існуючого середовища і роль об’єкта в ньому, нарешті, властивості самого об’єкта: фізичні розміри, глибину пластичного моделювання фасаду, наявність виступаючих та заглиблених елементів тощо.

9. *Феномен вертикалі*, феномен горизонталі; лінія, площина, поверхня, форма. На використанні психологічної дії вертикалі – горизонталі протягом віків будувалась система формування ієрархічної структури забудови. За будинками, що відрізняються за висотою, в уявленні закріплюється домінуюче положення.

Ієрархія рівнів зорового сприйняття міської забудови

Найменування рівня		Зони сприйняття	Складові	Мета та спосіб сприйняття
I рівень	Екзо	Навколишнє середовище (поза об'єктом)	Рельєф, силует міста, панорама, домінанти фонова забудова	Ідентифікація міста Загальна уява про місто в цілому. Динамічний: транспортний рух; статичний: оглядові майданчики
II рівень	Мега	Навколишнє середовище	Загально міські орієнтири; перспективні ракурси, просторові композиції	Ідентифікація планувальної структури; Система просторової орієнтації; Динамічний: транспортний рух; пішохідний рух
III рівень	Макро	Навколишнє середовище	Ансамблева забудова вулиць, площ, фрагменти розгортки	Ідентифікація міських локацій; Система візуальної орієнтації. Динамічний: пішохідний рух; статичний: тривале перебування
IV рівень	Мезо	Навколишнє середовище	Деталі будинків і споруд, у т.ч. скульптура, архітектурний декор, фактура	Ідентифікація об'єкту; Динамічний: пішохідний рух; статичний: тимчасове перебування
V рівень	Мікро	"Indoors", внутрішній інтер'єрний простір	Приміщення	Захист від зовнішнього впливу, створення умов життєдіяльності; ідентифікація людини Динамічний: зони тимчасового перебування; статичний: постійне перебування

– Вертикальна вісь відіграє головну роль у побудові візуально – осьових просторових композицій. Співвідношення вертикаль – горизонталь повинні бути збалансованими. Домінантні споруди мають мати відповідну базу у вигляді фонової забудови або стилобату для хмарочосів.

– Динамічна лінія. Пряма лінія, що найкоротшим шляхом поєднує дві точки, не вимагає напруження ока спостерігача, позбавлена енергії. Динамічний характер лінії викликає динамічне відчуття. За характером впливу на спостерігача лінії розрізняються на ті, що: гармонізують (синусоїда); схематизують (зубчаста прямокутна); хвилюють (трикутно – зубчаста); заспокоюють, створюють враження руху (меандр) [10]. Властивості лінії використовуються при формуванні візців горизонтальної композиції: фасади значної довжини, розгортки вулиць зі стрічковою забуд

Площина – засіб утворення простору. За допомогою огорожувальних площин фасадів створюється простір площі, вулиці. За допомогою повороту площин утворюються перспективні ракурси або створюються відповідні умови сприйняття.

Поверхня. Форма поверхні має вирішальне значення у трьох випадках: організація рельєфу – підоснова; вирішення фасадів споруд; завершення споруди – форма даху. За допомогою використання або формування поверхні рельєфу можна досягти зорових ефектів посилення або нівелювання звучання забудови, архітектурного ансамблю, споруди; полегшити або погіршити умови доступності (сходи – пандуси). Формують поверхню рельєфу для відведення атмосферних опадів. Використання різних видів дорожнього одягу (бетон, асфальт, бруківка) та матеріалів мощення (плитка, шашка, рваний камінь), можуть створювати комфортні або дискомфортні умови для пішохідного та транспортного руху. Малюнок покриття визначає сприйняття довжини руху: поперечні смуги оптично зменшують довжину шляху, повздовжні – збільшують. Дрібні за розмірами елементи мощення оптично збільшують площу поверхні, великі – навпаки. *Поверхні*

фасадів класифікуємо як динамічні та статичні. Динамічні форми утворюються у випадку: ускладненої конфігурації планів споруд (коло, еліпс, сполучення геометричних фігур різної конфігурації); зміни геометричної форми плану в різних рівнях споруди (*див. рисунок*). Статичні – при розв’язанні плану у вигляді прямокутника. Статичність поверхні можна зменшити шляхом геометричних членувань (ордер, ризаліти, горизонтальні пояски, шаг, форма та габарити вікон, руст тощо), застосуванням кольору, пластичних елементів декоративного оздоблення (скульптура), виносних елементів (балкони, еркери) та за допомогою динамічної форми карнизу споруди. Відомий також запроваджений за часів маньєризму та бароко принцип “перспективного фасаду”. Дах завершує формування просторового образу окремої будівлі, ансамблів забудови і міського силуету. За властивостями сприйняття також поділяється на *динамічний і статичний*. За характером утворення на простий та складний. Динамічна форма даху утворюється за вертикального спрямування об’єму покрівлі: за допомогою стрімких (понад 45⁰) підйомів поверхонь дахів, застосуванням трикутних, зубчастих, лекальних фронтонів, парпетів, щипців, пінаклів, башт і веж. Фактура поверхні даху ускладнюється застосуванням штучних дрібнорозмірних елементів покрівлі (черепиця, етернітова плитка, металева лузга). Форма поверхні даху ускладнюється за необхідності концентрації уваги: споруда замикає перспективу вулиці, завершує кут кварталу, культова споруда (шатрова). Ускладнена форма даху утворюється поєднанням двох і більше поверхонь на кожному скаті покрівлі. Наприклад, поперечний злам площин покрівлі з влаштуванням на місці перетинанні площин складчастого карнизу і мезонинним об’ємом на центральній осі споруди (французький дах). Складна форма покрівлі утворюється за допомогою фігур обертання. Це найефективніший засіб посилення виразності даху. Складна форма здебільшого є унікальним твором і виключає масове тиражування. Використовується для завершення башт кутових споруд, а також в культових спорудах (переважно православних). Для нового будівництва складною вважається параболічна, гіперболічна, склепінчаста (значних прольотів). Зазвичай ці споруди не мають значного розвитку по вертикалі.

Пізнання людиною міського архітектурного середовища умовно поділяється на п’ять етапів (*таблиця*). Долаючи простори середовища, людина засвоює його властивості та отримує загальне враження про його сприятливість або несприятливість. *Силует міста*, або вищий рівень сприйняття забудови утворюється при наявності певних морфологічних рельєфу місцевості та відповідних зон сприйняття. Найсприятливішими природними чинниками формування та сприйняття силуету міста є ріки та гори. Якщо місто утворюється біля природної водної артерії, його зародження зазвичай відбувається на пагористому правому березі. Лівий, відлогий, разом із заплавами, створює зони сприйняття архітектурного ансамблю. На цьому рівні важливими архітектурними елементами є споруди-домінанти загальноміського значення, а також базовий рівень, що формується рядовою та фоновою забудовою. *Домінанти загальноміського значення* – це споруди, які створюють вертикальні осі силуету міста. При сприйнятті силуету міста вони проектується на умовну площину сприйняття, при цьому утворюються *фронти сприйняття*. Під час формування силуету необхідно враховувати взаємне розташування домінантних споруд. Важливо, щоби розриви між вертикальними акцентами мали впорядкований характер. За наявності трьох і більше споріднених за висотою домінант *силует* формується за законами *горизонтальної композиції*. У випадку однієї домінуючої вертикалі – як *центрично-осьова*. Головним організуючим елементом просторового формування горизонтальних композицій є “блакитна лінія забудови”. “*Блакитна лінія*” – умовна крива, яка окреслює наріжні кути контуру забудови та лінійних просторових композицій забудови: силует міста, розгортка фасадів вулиці (авт.). Зрозуміло, не бажано, щоби блакитна лінія була прямою, тобто найменш інформативною з погляду сприйняття. Характер, динамізм блакитної лінії мають велике значення для формування міського середовища, психологічного сприйняття та естетичної оцінки міста загалом. У вітчизняній практиці поняття “блакитна лінія” нормативно не закріплене. *Просторова виразність* забудови посилюється, якщо блакитна лінія набуває ритмічно впорядкованого динамічного характеру. Блакитна лінія є головним організаційним, формотвірним та обмежувальним елементом лінійних композицій: силует міста, *розгортки вулиць*. Вищий рівень

сприйняття є *екзистентним* для міста, тобто сприймається з віддалених територій і формує первісне уявлення про характер архітектури міста. II, III та IV рівні – сприймаються безпосередньо у міському середовищі і є чинниками створення його естетичних та психологічних якостей. Так, II рівень: панорами ділянок міста, перспективні ракурси, – створюється з рельєфу місцевості, домінуючих та субдомінуючих споруд, фонові забудови; III рівень: розгортки фасадів вулиць, квартали. Формується аналогічними засобами і відрізняється зонами сприйняття; IV рівень зорового сприйняття – окремі об'єкти, площини фасадів або їх фрагменти, що відкривається при максимальному наблизенні та контакті зі спорудою. На цьому рівні, крім художніх якостей самого об'єкта, важливу роль відіграють організовані зони сприйняття та ефекти перспективного скорочення та перспективних “зорових тіней” об'єкта [5]. Склад і якість компонентів II, III та IV рівнів та відповідна організація їх сприйняття мають вирішальне значення для утворення характеру міського середовища.

Висновки

Викладений теоретичний матеріал доводить, що естетичне формування середовища можливе лише за наявності внутрішньої логічної основи, якою є планувальна структура міста у поєднанні із просторовими складовими. Просторове формування середовища передбачає сукупність належної якості наведених складових та врахування (або створення) особливостей та умов сприйняття. Виразності архітектурного середовища досягають за умови поєднання наведених чинників.

1. Линч К. *Образ города* / пер. с англ. В. Л. Глазычева; Сост. А. В. Иконников; Под ред. А. В. Иконникова. – М.: Стройиздат, 1982. – 328 с., ил. – Перевод изд.: *The Image of the City/ Kevin Lynch*. – The M. I. T. Press.
2. Нойферт Э. *Строительное проектирование* / пер. с нем. К. Ш. Фельдмана, Ю. М. Кузьминой; Под ред. З. И. Эстрова и Е. С. Раевой. – 2-е изд. – Москва: Стройиздат, 1991. – 392 с.: ил. – (перевод издания: *Baueingwurzlehre* / E. Neufert – F. Viweg & Sohn Braunschweig/Wiesbaden).
3. Проскураков В.І., Шулик В.В., *Перспективи удосконалення професії дизайнера архітектури*. http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vnulp/Architektura/2012_728/13.pdf.
4. Иконников А.В. *Функция, форма, образ в архитектуре*. – М.: Стройиздат, 1986 – 288 с.
5. Раушенбах Б.В. *Геометрия картины и зрительное восприятие*. – СПб.: Азбука-классика, 2002. – 320 с.
6. Гуляницкий Н.Ф. *История архитектуры, Т.1*. – М.: Стройиздат, 1984 – 288 с.
7. Александер К. (Christopher Alexander) Sara Ishikawa, Murray Silverstein. *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction*. Oxford University Press, USA. p.1216.
8. Туц А.А. *Основы архитектурной композиции и проектирования*. – К.: Вища школа.
9. Фрилинг Г., Ауэр К. *Человек – цвет – пространство*: Пер. с нем. – М.: Стройиздат, 1973, стр. 141.
10. Мейтленд Б. *Пешеходные торговно-общественные пространства*: Пер. с англ. А.Р. Анисимова; под ред. И.Р. Федосеевой. – М.: Стройиздат, 1989. – 159 с.
11. Коротун І.В. *Принципи архітектурно-планувальної організації ансамблевої забудови*. Дис. ... канд. арх. – К.: 2006.